Були собі тато й мама та й мали вони двох синів. А були вони дуже бідні. Тяжко їм стало двох дітей годувати, от через те й згодилися вони віддати одного свого сина на виховання до бабусі. Так на якийсь час і розлучилися брати.

Старшого брата, що лишився дома, добре доглядали й дуже любили, бо він був хлопчик дуже лагідний та слухняний. Молодшого ж брата бабуня доглядати добре не могла. Тим-то він здебільшого був на вулиці, грався з поганими хлопцями, мучив горобців, бив собак, а коли ніхто не бачив, то ще й шибки по хатах розбивав камінням.

А як був він шибеник і розбишака, то ніхто його не любив, ще часто й за вуха смикали. Та те йому не помагало, бо ж звісно, кого б'ють в дитинстві, той ще більше шкоди робить, та виростає недобрим і суворим. До того ж трапилося ще з тим меншим братом нещастя. Він балувався з сокирою та якось упав на неї, поранив собі спину й став з того часу горбатим.

Коли ж померла бабуся, забрали його тато й мама додому. Тільки ж як побачили вони, що він такий недобрий, неслухняний та брехливий, то й вони стали його менше любити, як любили старшого брата. А від того молодший брат став ще дужче лютувати, зробився зовсім лихим та несправедливим.

Як повмирали ж і тато з мамою, лишилися брати самі собі на білому світі. Старший, добрий, почав ходити на заробітки та й заробляв і собі на хліб, й меншого, слабого брата годував. А той, як через свій горб не міг тяжко працювати, — робив тільки саму легку, хатню роботу.

Однак, дарма, що старший брат ставився до горбаня добре, — горбань, проте, його не любив. Ну, а коли вже одна людина не любить другої, то вона так і силкується знайти в нелюбові щось погане. Навіть,

коли в дійсності того поганого й не буде, то лиха людина щось, мовляв, з вітру вигадає.

Отож і горбань, що далі, то більш на свою долю почав нарікати, що далі, то більш своєму доброму братові заздрив.

"Мало чого, що він добрий! — думав сам собі горбань. — Не штука бути добрим та лагідним, коли маєш таке здоров'я та силу. Я теж був би такий, коли б мене не били в дитинстві та коли б я був такий ставний та дужий, як він. Тоді я б не потребував його допомоги. А то ж я каліка! Що я можу?!"

Й починав він згадувати своє терпке дитинство, як йому завжди гірко жилося, як його бабуся раз у раз лаяла та й била... А тому ж — завжди всі годили. То був мазунчик!..

І через ті свої думки покинув горбань всяку роботу, став ледачий та неохайний.

Старший брат прийде з роботи додому, а в горбаня ні хата не підметена, ні піч не топлена, ні страви не зготовлено.

— Може, ти хворий, братику? — запитає його старший брат.

Але ж ніколи нічим не попрікне.

— А ти ж хіба сам не бачиш чи не знаєш? — гостро йому відповідав горбань. — Коли в людини такий горб на спині, тож не може вона бути дужою!

— То ти б полежав, а вже я сам зроблю все, що треба! — спокійно на те говорив йому старший брат.

І дарма, що був зморений на тих заробітках, ще й всю хатню працю сам поробить.

А горбань сидить у кутку й сам не знає, чого гнівається та лютиться. Сердило його й те, що брат все так швидко робить, дратує його навіть і те, що до нього той такий добрий.

"Краще б він мене вилаяв або вдарив, ніж отак мене мовчки допікає тим, що він дужий та добрий, а я каліка й сердитий!" — міркував він сам собі.

І якось намислив горбань зробити братові щось лихе — до того його та злість гризла.

"Нехай, — думав, — і йому так тяжко буде жити, як мені!"

Тільки ж що саме він може йому гидкого зробити, — ще не вигадав. Але ж та настирлива думка почала його мов вогнем палити й удень, і вночі. Став він наче сам не свій: не спить, не їсть, а тільки про те й мислить.

І довідалася про ті його думки Мара. Довідалася й почала вона його пильнувати, щоб не допустити до недоброго вчинку. От і стала вона невидимо скрізь за молодшим братом ходити. А звісно ж, що Мара приходить до тих людей, які намислили або вчинили щось лихе своєму ближньому.

Якось раз пішов горбань у ліс по дрова. Зібрав він сухі віти, хмиз і побачив біля себе корячкувату деревину. А як він увесь час настирливо думав про брата, то й помислив:

"А бодай же він повісився на цьому дереві!"

А втім, деревина розправила одну корячкувату галузину, немов страшну, довгу руку, та й посварилася на нього сучком, неначе товстим пальцем.

Страшенно злякався горбань. Кинув оберемок хмизу та, що сили було, дременув з лісу додому.

Після того він неначе трохи вгамувався. Знову почав краще й ретельніше працювати, в господарстві братові допомагати. Не гиркав ні з сього, ні з того на брата, став трохи лагідніший. А коли ж в його серці знову закипала злість, згадував про те дерево, що на нього в лісі сучком сварилося, й затихав.

Одної неділі прийшов додому добрий брат веселий та радісний.

— Ну, братику, — сказав він горбаневі, — тепер вже ти трохи відпочинеш.

— А що там таке? — промимрив той.

— Та надумав я, брате, одружитися. Покохав я гарну дівчину, й вона мене дуже полюбила, то от ми швидко й поберемося. Буде у нас в хаті господиня. Вона нам всю хатню роботу поробить, а ти вже не матимеш жодного клопоту.

Нічого не відповів горбань, тільки вчув, як його, мов обценьками, здушили злість та заздрощі. Ударила йому в голову думка, що от його, горбатого, напевне, жодна дівчина не покохає. І те йому потім прикрим видалося, що доведеться тепер увесь час дивитись на братове щастя та гризтися, що він, горбань, такого щастя ніколи не зазнає.

І знову лихі думки почали плодитися в горбаневій голові. Згадав він і про ту деревину, що на нього в лісі сварилася, але ж на цей раз сам собі промовив:

— Бач! За нього навіть Мара заступається! Навіть нечиста сила — й та на його боці!

І з того часу ще дужче злість закипіла в його серці.

От і вирішив він вночі, що перешкодить братові оженитися. Щодня бачив він, як добрий брат, наморений за день, падав увечері на ліжко, мов клунок. То й намислив горбань покласти братові у ліжко сокиру, неначе ненароком. А той, мовляв, як гупне на постіль, то й поріже собі крижі й буде таким же горбатим, як і він. Тоді вже й наречена його відцурається, й жодна інша дівчина не захоче.

Так його та думка запалила, що не міг він влежати далі. Прислухався: спить брат і не поворухнеться. От встав він із свого ліжка, босоніж вийшов з хати, вхопив сокиру, щоб її нагострити. Але ж тільки він сягнув рукою до бруса, — коли це раптом брус увесь почервонів, мов розпечене в кузні залізо. Але ж горбань — за обценьки й хотів його вхопити обценьками. Та тільки ж той брус відсунувся та як стукне в стіну, — стіна враз і розступилася, а горбань побачив там великого кістяка, загорнутого у біле запинало. Кістяк підвів одну руку й глухо йому проказав:

— Лихе задумав ти, чоловіче! Покинь, доки не пізно, бо буде каяття, та не буде вороття!

І враз по тому стулилася стіна, брус лежав на своєму місці сірий, як звичайно; у горбаня в одній руці блищала сокира, а в другій торохтіли обценьки, бо ж він увесь трусився.

— Знову Мара! — скрикнув він. Кинув сокиру в один бік, обценьки — в другий, а сам ускочив у хату...

Отож і на цей раз не допустила його Мара до злочину.

Тим часом брат оженився. Прийшла до них в хату його жінка. Була вона вродлива, весела, моторна, чепуруха. В хаті, де раніш було сумно та вогко, тепер стало весело, тепло, чисто. Вчасно готова їжа, шмаття добре випрано, одежу полатано. Одне слово, стало братам жити добре. Здавалося, що навіть горбань став добріший, бо ж та братова його жаліла, доглядала, піклувалася ним, таки й справді, як рідним.

Так прожили вони майже рік. І народилась у братової дитинка. Манесенька, рожева та голосиста. Батьки не могли на неї нарадуватись. Дякували Богові за своє щастя та складали гроші, щоб купити корову, бо ж малому треба було багато молока.

Й знову прокинулися в горбаневому серці терпкі заздрощі. Й ще дужче, як було раніш, почало в нього в грудях клекотати. І заздрив він, і ображався, що тепер братова тільки й дбала про мале дитятко, а на нього, горбаня, зовсім не зважала.

І от, того дня, як брат з братовою пішли на ярмарок купувати корову, а дитину лишили спати вдома, раптом налетіла на горбаня страшна думка. Нічого не міркуючи, підскочив він до колиски, де спав той маленький його небіж, й, не дивлячись на дитину, перевернув колиску. Мале так і гупнуло на долівку. Залунав його болісний покрик, але ж горбань метнувся до дверей, вискочив у двір, з двору — на шлях та й подався до річки. Тільки над самою річкою він спинився і тут угледів, як в затінку, під кущем заколивалась вода, а відтіль з'явилася гола горбата дитинка. Сльози текли у неї з сумних очей, й вона ніби промовила:

— За що ж ти мене безневинно покалічив? Ніколи відтепер не зазнаєш ти жодної хвилини спокою...

І не встиг горбань відскочити від річки, — враз потемніло небо, загуркотів грім, прорвалася одна-друга-третя блискавка. Жах охопив горбаня, й побачив він у тім небеснім вогні Мару. Вона була маленька, мов волохатий темний клубочок, викотилася з блискавки й покотилася

просто до нього. Горбань з диким криком кинувся втікати, але ж почув, як Мара наздоганяє його, як дереться йому по литках, крижах, спині, горбові й видирається на в'язи. І почув він над самим вухом тихий, сухий голос, неначе два сухих листки терлися один об одного:

— Я двічі тебе попереджала. Але ж ти, лихий чоловіче, мене не послухав. Тепер я мушу лишитися з тобою на все твоє життя й ні на хвилинку, доки будеш жити, не забудеш ти свого злочину!..

Що вже далі говорила Мара, горбань не чув: він втратив чуття і впав просто обличчям на шлях...

З того часу не знав лихий брат жодної хвилинки заспокоєння. І вдень, а найбільше вночі перед нього вставали грізні примари, страшні привиди. То йому видавалося, що якийсь велетенський мрець кидає його з височенної кручі в страшну, темну безодню, а він летить сторчголов у прірву й падає там просто горбом на гостре каміння. То знов, тільки заплющував він очі, — бачив, як маленька, чорна, волохата Мара шкребеться у нього в горбі, вилазить відтіль, проверчує його голову й лізе до нього в мозок...

І тоді на нього найшло каяття. Почав він благати Мару, щоб вона відібрала у нього життя. Але Мара йому відповідала:

— Відібрати життя в людини може тільки Смерть. Я ж не можу того вчинити, хоч мені й дуже тебе шкода. Отож, щоб полегшити твої муки, я зроблю тебе верблюдом. Ти будеш багато працювати. На своєму горбі завжди матимеш ти важкий тягар. Але ж тоді я покину тебе, бо мене посилають тільки до людей. Тоді тобі полегшає...

— Зроби мене верблюдом! Чим хочеш зроби мене, тільки покинь! — просився горбань.

Так вона й учинила.

Другого ранку горбань прокинувся в піскуватій, розпаленій сонцем пустелі. Він був великий і голодний. На спині в нього трусився м'який, салистий горб, далеко більший, як він мав раніше. На колінах були тверді мозолі, на ногах та руках замість пальців були ратиці, а все тіло обросло жовтою брудною вовною.

Тільки розплющив він очі, підступив до нього чорний араб в білій одежі й погнав його до потоку. Горбань жадібно нахилився до води й побачив, що весь він змінився так, що вже ніхто ніколи не зможе його впізнати. Тільки самі очі лишилися такі, як були й тоді, коли він ще був людиною...

І з тих людських його очей полилися сльози. Але ж горбань плакав не того, що він вже не був людиною. Він плакав з радощів, що може спокутувати свій незамолимий гріх й що за те вже не буде більше карати його жахлива Мара...

Напився він чистої води, пішов, куди звелів йому його господар, став навколішки, поки той навантажував йому на горба тяжкі паки, й слухняно пішов, вкупі з іншими верблюдами жовтими, метючими пісками...

Ніколи ніхто й не догадався, що той верблюд — людина-горбань. Тільки всі, хто його бачив, не могли надивуватися, що були в нього зовсім людські очі, лагідні, плохі, але ж сумні-сумні...